

סכנה חמורה מאיימת על שכונת אל-בוסתאן: דו"ח סיכום של קואליציית הארגונים למען תושבי אל-בוסתאן

תקציר:

הצעדים בהם נוקטות הרשויות הישראליות בחודשים האחרונים מצביעים על איום מחודש וחמור על קיומה של שכונת אל-בוסתאן שבסילוואן. הריסתם של כ-90 בתים באזור רגיש ושנוי במחלוקת זה טומנת בחובה סכנת התלקחות קשה, ועלולה להיות בעלת השלכות חמורות על יציבותה של העיר.

בנובמבר 2008, עיריית ירושלים חידשה את מדיניות הריסת הבתים בשכונה; ב-17 בפברואר 2009 וועדת התכנון המחוזית של ירושלים דחתה ברוב של 12 קולות נגד אחד את התוכנית לבנין עיר (תב"ע 11641) אשר הוגשה על ידי תושביה הפלסטינים של שכונת אל-בוסתאן בסילוואן.

התכנית שהוגשה על ידי התושבים מאפשרת פיתוח עירוני של שכונת אל-בוסתאן, תוך התחשבות בשימורם של אתרים היסטוריים וחשובים ושטחים ירוקים באזור. היא מהווה חלופה לתוכנית המקודמת כיום על ידי הרשויות הישראליות אשר אמורה להביא להריסתם של כ-90 בתים פלסטינים ופינויים של כ-1000 תושביהם מאזור רגיש זה בסילוואן, הנושק לעיר העתיקה באגן ההיסטורי של ירושלים.

בישיבה של וועדת התכנון המחוזית, אליה הגיעו תושבי השכונה בהמוניהם, הציגו אדריכלית התושבים אילה רונאל ועורך דינם זיאד קוואר את התוכנית המוצעת על ידי התושבים. ואולם הוועדה דנה בתוכנית בדלתיים סגורות ודחתה אותה.

הדבר מעיד על כוונתן של הרשויות הישראליות ליישם את התוכנית להריסתם של כ-90 בתים ולעקור כאלף תושבים פלסטינים משכונת אל-בוסתאן, בכדי לאפשר את הרחבתו של הגן הלאומי הישראלי באזור. כיום, הגן הלאומי "עיר-דוד" שבאזור ואדי-חילוה בסילוואן, מנוהל על ידי עמותת המתנחלים אלע"ד.

על פי מתווה קלינטון, אזור סילוואן – שכונה של כ-50,000 תושבים פלסטינים הגובלת בעיר העתיקה – אמורה להיות חלק מהבירה הפלסטינית העתידית. **עקירתם של תושביה הפלסטינית של שכונת אל-בוסתאן בסילוואן מקדמת תוכניות ל"ישראלזציה" של אזור רגיש זה, ומאיימת לסכל את האפשרות להגיע לפתרון מוסכם בירושלים. הרשויות הישראליות חייבות להבין את חשיבותו של אזור זה בעיני הקהילה הבינלאומית.**

סקירה

ב-11 בנובמבר 2004, במכתב רשמי למנהל המחלקה לפיקוח על הבנייה, מהנדס העיר אורי שטרית הורה על פינוי הבתים הפלסטינים מאזור אל-בוסתאן. הוראה זו נחשפה ב-2005, והתושבים הפלסטינים פנו ליועץ המשפטי לממשלה בבקשה לעצור את ההריסות המתוכננות אשר איימו על 88 בתים באזור.

ראש העיר, אורי לופוליאנסקי, הסכים לדחות את תוכניות ההריסה - בעיקר בשל התנגדויות בינלאומיות, ולאפשר לתושבים להציג תוכנית בנייה (תב"ע) חלופית אשר תביא בחשבון את צרכי הפיתוח של התושבים, כמו גם את הצורך בשטח ציבורי ירוק. מאז שנת 2005 עבדו תושבי שכונת אל-בוסתאן עם מתכנתת הערים אילה רונאל כדי לגבש תוכנית חלופית זו (תב"ע 11641). חשוב לציין כי כאשר התושבים החלו לעבוד על תוכניתם, שכונת אל-בוסתאן הוגדרה כמיועדת לפיתוח עתידי כאזור מגורים, וזאת בהתאם לתוכנית-האם שהציעה העירייה, "ירושלים 2000". ואולם באותה תקופה, העירייה יזמה תוכנית בנייה משלה לאזור (תב"ע 11555), בהתאם לתפיסה המחודשת של אזור בוסתאן כחלק מגן לאומי. ב-11 באוגוסט 2008, מהנדס העיר הוציא מסמך רשמי בו נכתב כי התוכנית שהגישו התושבים לא תזכה להתייחסות בחודשים הקרובים, מכיוון שהתוכנית שהגישה העירייה עצמה נמצאת כעת תחת דיון.

מה ניתן לעשות?

בשל חשיבות האזור, יש לנהוג במשנה זהירות על מנת לשמר את היציבות ואת האפשרויות המדיניות העתידיות באזור סילוואן/ ראב אל-עמוד בכלל, ובאזור אל-בוסתאן בפרט.

במיוחד לאחר הפתיחה המחודשת של המשא-ומתן הישראלי-פלסטיני לפני שנה בוועידת אנאפוליס, חשוב לשמור על העיקרון לפיו יש להימנע מצעדים חד-צדדיים רשמיים או הנעשים בחסות הרשויות, אשר נועדו לקבוע "עובדות בשטח" העלולות להטות או לסכל את המשא ומתן.

בהתאם לעיקרון זה, להלן הצעות לצעדים העשויים לשמר את היציבות כמו גם את האפשרות לניהול משא ומתן הוגן על עתיד העיר:

1. לעצור את כל הריסות הבתים באזור אל-בוסתאן.

2. לפתוח בהליך הדדי למתן מענה לצרכי התושבים הפלסטינים, תוך שימור אתרים היסטוריים ישראליים.

3. לעצור את הפעילות הממשלתית הישראלית – ואת תמיכתה בארגונים פרטיים – אשר נועדו לחזק באופן חד-צדדי את האופי הישראלי של אזור סילוואן/ ראס אל-עמוד, ולהחליש את האופי והתושבים הפלסטיניים באזור.

כפי שהוכח ב-2004-2005, תשומת הלב הבינלאומית הינה חיונית לשימור איזון עדין זה, ולמניעת צעדים חד-צדדיים מסוכנים באזור משמעותי ורגיש זה, אשר עלולים להעמיד בסכנה את עצם קיומו של משא-ומתן עתידי, או להטות את תוצאותיו מראש.

התייחסויות סותרות לתב"ע 11641 בתהליך התכנון

ההערכות הסותרות של מתכננים מומחים, כמו גם הליכי הדיונים המזורזים ולעתים חשאיים שהתקיימו בחודשים האחרונים, מצביעים על מעורבותם של שיקולים פוליטיים בהליכי התכנון המקצועיים הנוגעים לתוכנית בניין עיר שהוגשה על ידי התושבים הפלסטינים עבור אזור אל-בוסתאן (תב"ע 11641).

בעקבות ההבנה שהושגה בשנת 2005 בין מהנדס העיר לבין תושבי אל-בוסתאן, התושבים שכרו את שירותיה של האדריכלית אילה רונאל בכדי לגבש תוכנית שתאפשר את הפיתוח של אזור אל-בוסתאן. ב-24 בפברואר 2008 הודיעה הגברת חגית נהרי, הממונה על התוכניות בוועדה לתכנון מחוזי בירושלים במשרד הפנים, במכתב לאילה רונאל כי התוכנית עומדת בדרישות לתוכנית לבניין עיר.

ב-11 באוגוסט 2008, מהנדס העיר מר שלמה אשכול הודיע לגברת רונאל במכתב רשמי כי התוכנית שהגישו התושבים לא תזכה להתייחסות בחודשים הקרובים, מכיוון שהתוכנית שהגישה העירייה עצמה נמצאת כעת תחת דיון.

ב-4 בנובמבר 2008 ביטל מר גיא דייגי, הממונה על תנאי סף בלשכת התכנון המחוזית במשרד הפנים את האישור הקודם הניתן על ידי עמיתתו, הגברת נהרי, בטענה כי יוזמי התוכנית לא הצליחו להוכיח בעלות על האזור שבו דנה התוכנית. המכתב הצביע על קיומן של מפות החלקות בשטח המדובר ובשטחים שכנים, ועל הצורך לברר את מידת התאמתן לתב"ע.

ב-5 בנובמבר 2008, במכתב נוסף, מר דייגי הצביע על הסתירה הקיימת בין התוכנית לבין "מדיניות התכנון של הוועדה המחוזית" והפציר בגב' רונאל "לא לבזבז את זמנה" בהשלמת תנאי הסף הנותרים, כיוון שהלשכה המחוזית עמדה להגיש – תוך עקיפת הנהלים המקובלים – תוכנית כוללת לוועדת התכנון המחוזית, תוך המלצה לדחות את תוכניתם של התושבים. צעד חריג זה עוקף את הנהלים המקובלים, לפיהם תוכניות מופקדות תחילה לעיון בוועדת התכנון המקומית, המגישה את המלצותיה לוועדת התכנון המחוזית.

ב-18 בנובמבר, במהלך שיחה אקראית עם מזכיר וועדת התכנון המחוזית, נודע כי דיון חריג זה אמור להתקיים ב-25 בנובמבר. באותו היום, עורך הדין של התושבים זיאד קוואר עתר לוועדת התכנון המחוזית של משרד הפנים בדרישה להסיר את הסוגיה מסדר היום של הוועדה. נקיטת צעד מעין זה מבלי ליידע את מגישי התוכנית – תושבי השכונה ומתכנני הערים – הבא על רקע של הערכות מקצועיות ומסרים סותרים, מהווה הפרה בוטה של כללי המנהל התקין ופוגע בזכויות התושבים.

רקע על שכונת אל-בוסתאן

1967-2004

לאחר שישראל סיפחה את מזרח ירושלים ב-1967, רשויות התכנון של ממשלת ישראל הכינו תוכניות מתאר חדשות לאזור שמסביב לעיר העתיקה. מטרתן של תוכניות אלה, ובמיוחד תוכנית מתאר עמ/9 אשר אושרה ב-1976, הייתה לבסס את האינטרסים הישראליים באגן ההיסטורי. אזור זה כולל שכונות פלסטיניות מרכזיות כגון סילוואן, א-טור, ושיח' ג'ראח. רכיב מפתח בתוכניות אלה היה ייעוד כל האזור שמסביב לחומות העיר העתיקה כשטח ציבורי פתוח - אזור המגיע בקצה הדרום-מזרחי לוואדי קדרון, באזור הידוע כ'עמק המלך' או אל-בוסתאן.

במרוצת השנים, לאור האילוצים הדמוגרפיים החמורים (האוכלוסייה הפלסטינית במזרח ירושלים גדלה מ-70,000 איש ב-1967 למעל 250,000 איש כיום) וההגבלות שהטילה ישראל על בניה פלסטינית במזרח ירושלים, שורות של בתים פלסטינים נבנו ללא היתרי בניה באזור הפתוח של אזור אל-בוסתאן שבסילוואן.

עד לשנת 1994, הרשויות הישראליות לא נקטו בצעדים כלשהם כנגד בעלי הבתים הפלסטינים. לאחר 1994, ננקטו הליכים משפטיים כנגד 23 בתים.

2004-2008

ב-11 בנובמבר 2004, במכתב רשמי למנהל המחלקה לפיקוח על הבנייה, מהנדס העיר אורי שטרית הורה על פינוי הבתים הפלסטינים מאזור אל-בוסתאן. הוראה זו נחשפה ב-2005, והתושבים הפלסטינים פנו ליועץ המשפטי לממשלה בבקשה לעצור את ההריסות המתוכננות אשר איימו על 88 בתים באזור.

ראש העיר, אורי לופוליאנסקי, הסכים לדחות את תוכניות ההריסה - בעיקר בשל התנגדויות בינלאומיות, ולאפשר לתושבים להציג תוכנית בנייה (תב"ע) חלופית אשר תביא בחשבון את צרכי הפיתוח של התושבים, כמו גם את הצורך בשטח ציבורי ירוק. תוכנית חלופית זו (תב"ע 11641) הוצגה בפני מחלקת התכנון בעירייה באוגוסט 2008.

באותה תקופה, העירייה יזמה תוכנית בנייה משלה לאזור (תב"ע 11555), בהתאם לתפיסה המחודשת של אזור בוסתאן כחלק מגן לאומי. ב-11 באוגוסט 2008, מהנדס העיר הוציא מסמך רשמי בו נכתב כי התוכנית שהגישו התושבים לא תזכה להתייחסות בחודשים הקרובים, מכיוון שהתוכנית שהגישו העירייה עצמה נמצאת כעת תחת דיון.

החשיבות המדינית של האזור

כל האזור של סילוואן/ראס אל-עמוד מדרום וממזרח לעיר העתיקה הוא בעל חשיבות עליונה בכל משא ומתן ישראלי-פלסטיני בנוגע לירושלים.

על פי מתווה קלינטון, אזור זה, על כ-50,000 תושביו, יהווה בעתיד חלק מהבירה הפלסטינית. יחד עם זאת, בשל קרבתו לרובע היהודי שבעיר העתיקה, ולאור חשיבותו ההיסטורית כאתר בו ישבה ירושלים המקראית מתקופתו של דוד המלך, בעשורים האחרונים נעשו מאמצים ישראליים חד-צדדיים בכדי לחזק את אופיו היהודי של האזור. מאמצים אלה כוללים פעילות ממשלתית ישראלית, כמו גם פעילות מצד ארגוני מתנחלים דתיים, ובראשם עמותת אלע"ד ועטרת כוהנים, בחסות הממשלה.

בשנים האחרונות הואץ קצב הפעילויות הללו, כולל ייעוד חלק נכבד משכונת סילוואן, ובכללה אזור אל-בוסתאן, כגן לאומי. נכון לעכשיו, הגן הלאומי 'עיר-דוד', אשר הוקם סביב ובתוך הבתים הפלסטינים הסמוכים לאזור בוסתאן, מופעל על ידי עמותת אלע"ד. בנוסף, עמותת אלע"ד מנהלת מזה זמן - בתיאום עם רשות העתיקות הישראלית - חפירות שנויות במחלוקת מסביב ומתחת לבתי תושבים פלסטינים בסילוואן. לבסוף, הרשויות העירוניות מפקיעות לאחרונה אדמות פלסטיניות בכדי להקים חניונים ושירותים אחרים עבור פרויקט עיר-דוד; וכן קודמו תוכניות לבניית מוסדות יהודיים בתוך שכונה זו, הסובלת גם כך מצפיפות-יתר.

בו בזמן, הרשויות הזניחו והתכחשו לצרכי הפיתוח של האוכלוסייה הפלסטינית בסילוואן בכלל ובאזור אל-בוסתאן בפרט. מציאות זו יצרה מצב בו לתושבים הפלסטינים, אשר רבים מהם חיים כיום בתנאי העוני והצפיפות מהקשים ביותר במזרח העיר, אין כל אפשרות חוקית שתענה על צרכי הדיור שלהם.